

מצוות חוץ מעבודה זרה, לְדַבְּרֵי הַכֹּל מִיתְּנוּ בְּהֶנֶךְ, והמתנבא  
לְקַיִם מִקְצֵת וּלְכַבֵּל מִקְצֵת בשאר מצוות, רַבִּי שְׁמַעוֹן פּוֹטֵר מִמִּיתָה,  
וְהוּא הֵדִין לְרַבֵּנּוּ, שאף הם פוטרים מִמִּיתָה, וְעֵבֶבְדֵת בּוֹכְבִּים –  
והמתנבא לעקור איסור עבודה זרה, אִפְּלוּ אִם מִבְּטֵל מִקְצֵת  
האיסור, שְׁאֵמֶר, הַיּוֹם עֵיבְדֶיהָ וּלְמָחָר בְּטָלוּהָ, חֵיִיב מִיתָה, ובאיו  
מִיתָה נִידוֹן, מִרְּבָאִית לִיה – לַחֲכָמִים חֵיִיב סְקִילָה כְּשִׁיתֶם בְּנֵבִיא  
שְׁהִידִי, וְמִרְּבָאִית לִיה – וְלִרְבִּי שְׁמַעוֹן חֵיִיב חֲנֹק כְּשִׁיתֶם בְּנֵבִיא  
שְׁהִידִי.

ומבאר הגמרא את הברייתא גם לשיטת רב המנונא: רַבָּא סָבַר  
לֵה פְּרַב הַמְּנוֹנָא, וּמִתְרַין לֵה לְבִרְיִיתָא פְּרַב הַמְּנוֹנָא, וְכך פירושה,  
הַמְּתַנְבֵּא לְעִקּוֹר דְּבַר שְׁלֹם מִן הַתּוֹרָה, בִּין פְּעֻבֹדֵת בּוֹכְבִּים וּבִין  
בְּשָׂאֵר מִצְוֹת, חֵיִיב מִיתָה, ובאיו מִיתָה הוּא נִידוֹן, מִרְּבָאִית לִיה –  
לַחֲכָמִים הוּא חֵיִיב סְקִילָה כְּשִׁיתֶם בְּנֵבִיא שְׁהִידִי, וְמִרְּבָאִית לִיה  
– וְלִרְבִּי שְׁמַעוֹן הוּא חֵיִיב חֲנֹק כְּשִׁיתֶם בְּנֵבִיא שְׁהִידִי, והמתנבא  
לְקַיִם מִקְצֵת וּלְכַבֵּל מִקְצֵת, אִם הַתְּנָבֵא כֵן בְּשָׂאֵר מִצְוֹת, רַבִּי שְׁמַעוֹן  
פּוֹטֵר מִמִּיתָה, וְהוּא הֵדִין לְרַבֵּנּוּ שְׁפוֹטִרִים מִמִּיתָה, וְעֵבֶבְדֵת בּוֹכְבִּים  
– וְאִם הַתְּנָבֵא לְבַטֵּל מִקְצֵת בַּעֲבוּדַת כּוֹכְבִּים, אִפְּלוּ אִם אֹמְרִי,  
הַיּוֹם עֵיבְדֶיהָ וּלְמָחָר בְּטָלוּהָ, הִרִי הוּא חֵיִיב מִיתָה, מִרְּבָאִית לִיה –  
לַחֲכָמִים חֵיִיב סְקִילָה כְּשִׁיתֶם, וְמִרְּבָאִית לִיה – וְלִרְבִּי שְׁמַעוֹן  
חֵיִיב חֲנֹק כְּשִׁיתֶם.

הגמרא מביאה דין בענין נביא שקר: אִמֶּר רַבִּי אֶבְרָהָם אִמֶּר רַבִּי יוֹחָנָן,  
בְּכֹל מִצְוֹת הַתּוֹרָה, אִם יֹאמֶר לָךְ נָבִיא הַמּוֹחֶזֶק בְּנֵבִיאוֹת, עֲבֹד עַל  
דְּבַר תּוֹרָה, כִּפִּי שְׁעֵשׂ אֵלֶיהָ הַנְּבִיא שְׁהִידִי שְׁחוֹטִי חוץ בְּהַר  
הַכְּרֵמֶל (מלכים א' יח א' ל'ח), שְׁמַע לִי, וּבִלְבָד שִׁיבֵטל הַמִּצְוָה רַק  
בְּהוֹרָאת שְׁעָה, חוץ מִפְּעֻבֹדֵת בּוֹכְבִּים – חוץ מִנְּבִיא הַאֹמֵר לַעֲבֹד  
עֲבוּדָה זָרָה, שְׁאִפְּלוּ אִם עוֹשֶׂה מוֹפֵת לְהוֹכִיחַ אֶת נְבוֹאָתוֹ, וּמַעֲמִיד  
לָךְ חֶמֶה מִהִלּוּכָה בְּאֶמְצַע הַרְקִיעַ, אֵל תִּשְׁמַע לִי, ואפילו אִם הוֹרָה  
לַעֲבֹד עֲבוּדָה זָרָה בְּהוֹרָאת שְׁעָה בִּלְבָד, הִרִי הוּא נָבִיא שֹׁקֵר.

הגמרא מביאה שתי ברייתות החולקות בענין זה: תֵּנִיָּא בְּרִייתָא,  
רַבִּי יוֹסִי הַגִּלְלִי אֹמֵר, הַנִּיעָה תּוֹרָה לְסוֹף דִּעְתָּה שֶׁל פְּעֻבֹדֵת בּוֹכְבִּים  
– הַתּוֹרָה יִדְעָה עַד הַיּוֹם מִגִּיעַ כּוֹחַם שֶׁל נְבִיאֵי עֲבוּדָה זָרָה, שֶׁנֶּתַן  
לָהֶם ה' כַּח לַעֲשׂוֹת מוֹפְתִים בְּכִישׁוֹף לְהוֹכִיחַ אֶת שֹׁקְרֵיהֶם, לְפִיכָךְ  
נִתְּנָה תּוֹרָה מְשֻׁלָּה בָּה – עַל כֵּן כָּתְבָה הַתּוֹרָה בְּפִירוֹשׁ שִׁישׁ כַּח  
בִּידֵם לְמַשׁוֹל וּלְעֲשׂוֹת מוֹפְתִים, שְׁנֵאמַר (דברים יג ב') 'כִּי יָקֻם  
בְּקֶרְבְּךָ נָבִיא וְגו', וְכֹא הָאֵת וְהַמּוֹפֵת אֲשֶׁר דָּבַר אֵלֶיךָ לֵאמֹר נִלְכְּדָה  
אֲחֵרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים, כִּדִּי לַצּוֹחֵךְ שְׁאִפְּלוּ מַעֲמִיד לָךְ חֶמֶה בְּאֶמְצַע  
הַרְקִיעַ וְאוֹמֵר לַעֲבֹד עֲבוּדָה זָרָה, אֵל תִּשְׁמַע לִי.

ומביאה הגמרא ברייתא נוספת החולקת על ברייתא זו: תֵּנִיָּא  
בְּרִייתָא, אִמֶּר רַבִּי עֲקִיבָא, חֵם וְשִׁלּוֹם שֶׁהַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא מַעֲמִיד  
חֶמֶה לְעוֹבְרֵי רְצוֹנוֹ, וְלֹא יִתֵּן שִׁקְרָה דְּבַר כְּגוֹן זֶה, וְאִין כּוֹנֵת  
הַכְּתוּב 'וְנָתַן אֵלֶיךָ אוֹת אוֹ מוֹפֵת' שְׁנֵבִיא הַשֹּׁקֵר יוֹכֵל לַעֲשׂוֹת  
מוֹפְתִים, אֵלָּא כּוֹנֵת הַתּוֹרָה בְּגוֹן חֲנֻנֶיהָ בֵּין עוֹזֵר, שֶׁמִּתְחַלְתִּי הִיָּה  
נָבִיא אִמֶּת וְעוֹשֶׂה מוֹפְתִים לְהוֹכִיחַ נְבוֹאָתוֹ, וְלִכְשׁוֹף הַפֶּךְ לְנֵבִיא  
שֹׁקֵר, וְצִוּוּתָהּ הַתּוֹרָה שֶׁגַּם אִם נָבִיא אִמֶּת הַמּוֹחֶזֶק בְּנְבוּאָה עַל יְדֵי  
מוֹפְתִים שֶׁנֶּתַן בְּתוֹחִלָתוֹ, מִצְוָה אוֹתָךְ לַעֲבֹד עֲבוּדָה זָרָה, אֵל  
תִּשְׁמַע לִי.

שִׁנּוּ בַּמִּשְׁנָה בְּכָלֵל אֵלּוּ הַנְּהָגִים בַּחֲנֹק: 'וְזוֹמָמִי בַת בְּהֵן'. מְבַרֵּר  
הַגְּמָרָא: מִנְּהֵי מִלִּי, שְׁזוֹמָמִי בַת כְּחָן בַּחֲנֹק. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: אִמֶּר  
רַב אֶחָא בְּרִיה דְּרַב אִיקָא, הַמְקוֹר לֹזֶה הוּא דִּתְנִיָּא בְּרִייתָא, רַבִּי  
יוֹסִי אֹמֵר, מַה תִּלְמוּד לֹזֶר – מַה מִּלְּמִדְיוֹ הַפְּסוֹק לִגְבִי עַדִּי שֹׁקֵר  
(דברים יט ט) 'עֲשִׂיתָם לִי כֹאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאֹחִיו', וְהֵלֵךְ הַמִּילָה  
לְאֹחִיו מִיּוֹתֶרָת, אֵלָּא לְפִי שֶׁכֵּל (הַמּוֹמָמִין) [הַמּוֹמָתִין] שֶׁבִּתְּוֹרָה –  
כָּל הַנִּידוֹנִים לְמִיתָה שְׁבוֹתוֹרָה, דִּין וְלִמְשִׁיחַ – הַעֲדִים שְׁבֹאוֹ לְחִיבִים  
מִיתָה וְהוֹחֵמוֹ, וְדִין בּוֹעֲלֵיהֶן שֶׁל מוֹמָתִים אֵלּוּ וְשִׁנּוּדוֹ מִלִּיתָה עַל  
יְדֵי בַעֲלָהּ זֶה בְּיוֹצֵא בְּהֵן – הֵם נִהְרָגִים בְּאוֹתָהּ מִיתָה כְּמוֹתָם, חוץ  
מִבֵּת בְּהֵן נִשׁוּאָה שִׁוְיָתָה, אֲשֶׁר נִהְרָגַת בְּשִׁרְפָה כְּנֵאמַר בְּתוֹרָה  
(ויקרא כא ט) 'אֵת אֲבִיהָ הִיא מְחַלֶּלֶת בְּאֵשׁ תִּשְׂרָף', וְיֵשׁ לִימּוּד מִיּוֹד  
מִהַמִּילָה 'הִיא', שְׁדוֹקָא הִיא נִהְרָגַת בְּשִׁרְפָה, וְאִין בּוֹעֲלָהּ נִהְרָג  
בְּשִׁרְפָה, אֵלָּא בַּחֲנֹק, וְעַל כֵּן, הַזּוֹמָמִין – הַמַּעֲדִידִים עַל בַּת כְּחָן

מְחַלֶּקֶת חֲכָמִים וְרַבִּי שְׁמַעוֹן בְּדִין נָבִיא שְׁהִידִי, הִיא דוּקָא בְּנֵבִיא  
שֹׁקֵר שְׁעוֹקֵר הַנּוֹף דְּעֵבֶבְדֵת בּוֹכְבִּים – שְׁאוֹמֵר שְׁנִצְטוּהּ מִפִּי ה'  
לְבַטֵּל לִגְמִירָה אֶת אִיסוּר עֲבוּדָה זָרָה, שְׁלַחֲכָמִים דִּינוֹ בְּסִקִּילָה כִּיּוֹן  
שְׁנֵאמַר בּו 'הַדְּחָה', כְּאֹמֵר לְעִיל (ושם), וְכֵן בְּקִיּוֹם מִקְצֵת וּבִישׁוּל  
מִקְצֵת דְּעֵבֶבְדֵת בּוֹכְבִּים – אִם אֹמֵר לְבַטֵּל רַק חֶלֶק מֵאִיסוּר עֲבוּדָה  
זָרָה, כִּיּוֹן דִּרְחֻמָּנָא אִמֶּר לִגְבִי נָבִיא שְׁהִידִי (דברים יג א) 'כִּי דָבַר סֶרְהָ  
וְגו' לְהִדְיָךְ מִן הַרְדָּה', וּלְמַדְנוּ מִלְּשׁוֹן מִן הַרְדָּה' שְׁנֵאמַר פֶּרֶשׁה  
זו אִפְּלוּ אִם מִדִּיחַ רַק מִקְצֵת הַרְדָּה, וְעַל כֵּן גַּם הַמְּבַטֵּל חֶלֶק מֵאִיסוּר  
עֲבוּדַת כּוֹכְבִּים קְרוֹי נָבִיא שְׁהִידִי, וְעוֹנֵשׁוּ בְּסִקִּילָה לְדַעַת חֲכָמִים,  
אֶכְּלָ נָבִיא שֹׁקֵר הַעוֹקֵר בְּנְבוּאָתוֹ אֶת הַנּוֹף וְאֶת כָּל הַצִּוּיוֹן דְּשָׂאֵר  
מִצְוֹת חוץ מִעֲבוּדָה זָרָה, לְדַבְּרֵי הַכֹּל – אִף לַחֲכָמִים, נִידוֹן בְּחֶנֶךְ וְלֹא  
בְּסִקִּילָה, כִּיּוֹן שְׁעוֹנֵשׁוּ נִלְמַד מִהַפְּסוֹק (שם יח ב) 'אִף הִנְבִּיא אֲשֶׁר יִזִּיד  
לְדָבַר דְּבַר בְּשִׁמִּי אֶת אֲשֶׁר לֹא צִוִּיתִי לְדָבַר, וְמַת הִנְבִּיא הַהוּא',  
וְסָתֵם מִיתָה הָאֹמֵרָה בְּתוֹרָה הִיא חֲנֹק. מְשִׁיחַ רַב חֲסֵדָא, וְאִם  
הַתְּנָבֵא עַל קִיּוֹם מִקְצֵת וּבִישׁוּל מִקְצֵת דְּבִשְׂאֵר מִצְוֹת – לְבַטֵּל רַק  
חֶלֶק מִהַצִּוּיוֹ בְּשָׂאֵר הַמִּצְוֹת, לְדַבְּרֵי הַכֹּל פְּטוֹר מִמִּיתָה, וְאִפְּלוּ  
מִחֲנֹק, כִּיּוֹן שֶׁבְּפִסּוֹק הַעוֹסֵק בְּנֵבִיא הַמְּבַטֵּל שָׂאֵר מִצְוֹת נֵאמַר (שם  
יח ב) 'אִף הִנְבִּיא אֲשֶׁר יִזִּיד לְדָבַר דְּבַר בְּשִׁמִּי', וּלְמַדְנוּ מִלְּשׁוֹן 'דְּבַר'  
שְׁדוּקָא אִם דִּיבַר בִּשְׁם ה' דְּבַר שְׁלֹם דִּינוֹ בְּמִיתָה, אִךְ לֹא חֲצִי דְּבַר,  
וְעַל כֵּן הַמְּתַנְבֵּא לְבַטֵּל חֶלֶק מִמִּצְוָה פְּטוֹר.

לְרַב חֲסֵדָא נִמְצָא שְׁפָרְשַׁת נָבִיא שְׁהִידִי נֵאמַרְהָ רַק בְּמִדִּיחַ  
לְעֵבֶבְדָה זָרָה. וְאִם הַמְּנוֹנָא מִקְשֶׁה עַל דְּבָרֵי מְבִרְיִיתָא: מִתִּיב רַב  
הַמְּנוֹנָא עַל דְּבָרֵי רַב חֲסֵדָא. נֵאמַר בְּנֵבִיא שְׁהִידִי (דברים יג א) 'כִּי דָבַר  
סֶרְהָ וְגו' לְהִדְיָךְ מִן הַרְדָּה אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֱלֹהֶיךָ לְלַכֵּת בָּהּ, וּמִיּוֹתוֹר  
הַתִּיבּוֹת 'לְלַכֵּת בָּה' דְּרִשׁוּ בְּסַפְרֵי (ראה פלד), 'לְלַכֵּת' זוּ מִצְוֹת עֲשֵׂה,  
'בָּה' זוּ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה – שְׁהַנְּבִיא מִדִּיחַ בְּדָרְיוֹ לַעֲבוֹר עַל מִצְוֹת  
עֲשֵׂה וְעַל מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְאִי סֶלְקָא דַּעְתָּךְ – וְאִם תַּעֲלֶה עַל  
דַּעְתָךְ כִּרַב חֲסֵדָא שְׁפָרְשַׁת נָבִיא שְׁהִידִי נֵאמַרְהָ רַק פְּעֻבֹדֵת  
בּוֹכְבִּים, עֲשֵׂה פְּעֻבֹדֵת בּוֹכְבִּים חֵיִיב מְשַׁכְּחֵת לָה – אִיזוּ מִצְוֹת עֲשֵׂה  
שִׁיּוֹר לְבַטֵּל עֲבוּדַת כּוֹכְבִּים. מִיִּישַׁבַת הַגְּמָרָא: תִּרְנֻמָּה רַב חֲסֵדָא –  
בִּיָּאֵר רַב חֲסֵדָא אֶת הַבְּרִייתָא לְשִׁיתָהּ, שְׁכֵאמַת פֶּרֶשַׁת נָבִיא  
שְׁהִידִי נֵאמַרְהָ רַק לִגְבִי עֲבוּדָה זָרָה, וְכוֹנֵת הַבְּרִייתָא לְדִירוֹשׁ  
מִלְּלַכְתָּ נְבִיא הַמִּדִּיחַ לַעֲבוֹר עַל עֲשֵׂה שֶׁל 'וְנִתְּנָתֶם אֶת מִקְדָּחְתֶּם'  
(דברים יב א), שְׁנֵאמַרְהָ לִגְבִי מוֹבָחוֹת עֲבוּדָה זָרָה.

רַב הַמְּנוֹנָא חוֹלֵק עַל רַב חֲסֵדָא: רַב הַמְּנוֹנָא אִמֶּר, מְחַלֶּקֶת חֲכָמִים  
וְרַבִּי שְׁמַעוֹן בְּנֵבִיא שְׁהִידִי הִיא בְּנֵבִיא שְׁעוֹקֵר הַנּוֹף, בִּין פְּעֻבֹדֵת  
בּוֹכְבִּים וּבִין בְּשָׂאֵר מִצְוֹת, כִּיּוֹן שְׁפָרְשַׁת נָבִיא שְׁהִידִי עוֹסֶקֶת בְּכָל  
הַמִּצְוֹת, כִּפִּי שְׁמוּכָה מִהַבְּרִייתָא שְׁדִרְשָׁה אֶת הַמִּילִים 'לְלַכֵּת בָּה'  
עַל מִצְוֹת עֲשֵׂה וְלֹא תַעֲשֵׂה, וְכֵן נִחְלָקוּ בְּקִיּוֹם מִקְצֵת וּבִישׁוּל מִקְצֵת  
דְּעֵבֶבְדֵת בּוֹכְבִּים, כִּיּוֹן דִּרְחֻמָּנָא אִמֶּר 'לְהִדְיָךְ מִן הַרְדָּה', וּלְמַדְנוּ  
שֶׁמְדוּבַר אִפְּלוּ בְּמִדִּיחַ רַק מִקְצֵת הַרְדָּה בַּעֲבוּדָה זָרָה, אֶכְּלָ  
הַמְּתַנְבֵּא עַל קִיּוֹם מִקְצֵת וּבִישׁוּל מִקְצֵת דְּבִשְׂאֵר מִצְוֹת חוץ מִעֲבוּדָה  
זָרָה, לְדַבְּרֵי הַכֹּל הוּא פְּטוֹר מִמִּיתָה, וְאִפְּלוּ מִחֲנֹק.

הַגְּמָרָא מְבִיאָה בְּרִייתָא בְּעֵנִין נָבִיא שְׁהִידִי: תֵּנִיָּא בְּרִייתָא,  
נָבִיא שְׁכִי הַמְּתַנְבֵּא לְעִקּוֹר דְּבַר שְׁלֹם מִן הַתּוֹרָה, חֵיִיב מִיתָה.  
וְהַמְּתַנְבֵּא לְקַיִם מִקְצֵת הַדְּבַר וּלְכַבֵּל מִקְצֵת, רַבִּי שְׁמַעוֹן פּוֹטֵר.  
וְעֵבֶבְדֵת בּוֹכְבִּים – וְאִם הִידִי לַעֲבוּדַת כּוֹכְבִּים, אִפְּלוּ בְּאוֹפֵן  
שְׁאוֹמֵר הַנְּבִיא, הַיּוֹם עֵיבְדֶיהָ לַעֲבוּדָה זָרָה זוּ, וּלְמָחָר בְּטָלוּהָ, שְׁזוּהוּ  
בִישׁוּל מִקְצֵת וְקִיּוֹם מִקְצֵת, לְדַבְּרֵי הַכֹּל – אִף לִרְבִּי שְׁמַעוֹן הוּא חֵיִיב  
מִיתָה.  
הַגְּמָרָא מְבִארַת אֶת דְּבָרֵי הַבְּרִייתָא בְּשְׁנֵי אוֹפְנִים, לְשִׁיטַת רַב  
חֲסֵדָא וּלְשִׁיטַת רַב הַמְּנוֹנָא: אִפְּי סָבַר לֵה פְּרַב חֲסֵדָא, שְׁמַחְלוּקַת  
חֲכָמִים וְרַבִּי שְׁמַעוֹן נֵאמַרְהָ רַק לִגְבִי נָבִיא שְׁהִידִי לַעֲבוּדָה זָרָה,  
וּמִתְרַין לָה – וּמִבְּאֵר בְּרִייתָא זוּ פְּרַב חֲסֵדָא, וְרַבָּא סָבַר לֵה פְּרַב  
הַמְּנוֹנָא, שְׁמַחְלוּקַתָם נֵאמַרְהָ גַּם בְּמִדִּיחַ לַעֲבוֹר עַל שָׂאֵר מִצְוֹת,  
וּמִתְרַין לֵה לְבִרְיִיתָא זוּ פְּרַב הַמְּנוֹנָא, וּמִבִּיאָה הַגְּמָרָא אֶת דְּבָרֵי  
שְׁנֵיהֶם.

מִבְּאֵר הַגְּמָרָא: אִפְּי סָבַר לֵה פְּרַב חֲסֵדָא, וּמִתְרַין לֵה לְבִרְיִיתָא פְּרַב  
חֲסֵדָא, וְכך פִּירוּשׁוֹ, הַמְּתַנְבֵּא לְעִקּוֹר דְּבַר שְׁלֹם מִן הַתּוֹרָה שְׁאֵר

1 שזינתה והוזמו, איני יודע באיזו מיתה נהרגים, שיש להסתפק אם  
2 לו [לבוועל] הוקשו ומיתתם בחנק כפי שרצו לחייבו, או אם לה  
3 [לבית כהן] הוקשו ומיתתם בשריפה כפי שרצו לחייבה, ולמדנו  
4 את דינם מלשון הפסוק, כִּשְׁהוּא אָמַר – כשנאמר בתורה לגבי  
5 עדים זוממים לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו, למדנו שכל עד זומם שבא לחייב  
6 בעדותו מיתות שונות לאיש ואשה, כגון כאן שמיתת הבועל בחנק  
7 ומיתת בת הכהן בשריפה, הרי הוא נידון כפי שזמם לעשות לְאָחִיו  
8 שהוא הבועל, וְלֹא כפי שזמם לעשות לְאָחֻתוֹ בת הכהן, ועל כן  
9 מיתת זוממי בת כהן בחנק.

הדרן עלך אלו הן הנחנקין

33 אין להן חלק לעולם הבא. ואלו הם השלשה מלכים, ירבעם בן נבט  
34 מלך ישראל שחטא והחטיא את הרבים, אחאב בן עמרי מלך  
35 ישראל, שעשה הרע בעיני ה' והיה מומר לעבודה זרה, ומנשה בן  
36 חזקיה מלך יהודה, שהיה מין ושפך דמים הרבה. רבי יהודה אומר,  
37 מנשה יש לו חלק לעולם הבא, שנאמר לגבי מנשה (דברי הימים ב' לג  
38 א) וַיִּתְּפַלֵּל אֱלֹהֵיו וַיִּשְׁמַע תְּחִנָּתוֹ וַיְשִׁיבֵהוּ יְרוּשָׁלַיִם לְמַלְכוּתוֹ. אמרו  
39 לו חכמים, אדרבא מכך שלא נאמר רק 'וישיבהו ירושלים' אלא  
40 נוסף 'למלכותו', יש ללמוד שלמלכותו בלבד השיבו, ולא לחיי  
41 העולם הבא השיבו. ואלו הם אותם ארבעה הדיוטות שאין להם  
42 חלק לעולם הבא, בלעם בן בעור, ודואג האדומי, שהיה בעל לשון  
43 הרע והרג את כהני נוב, ואחיתופל, וגחזי, תלמידו של אלישע  
44 הנביא.

וְכַתִּיב (ד' ס' ט') וַיְהִי לוֹ בֶן, וַיִּרְמְסוּ אוֹתוֹ הָעַם בְּשַׁעַר, וַיָּמָוֶה, הָרִי  
 שְׂבֹאוֹתוֹ דָּבָר שְׁכַפֵּר נִידוֹן בּוֹ מִידָה כְּנֶגֶד מִידָה, שְׁלֹא אִכָּל  
 מִהַתְּבוּאָה, וְנִרְמַס מִרְגְּלֵי הַבָּאִים לִקְנוֹת אֶת הַתְּבוּאָה בְּזוּל, וּמִכָּאן  
 יֵשׁ לַלְמוּד שֹׁרֶךְ הַקֶּבֶ"ה לַהֲנִינֵשׁ מִידָה כְּנֶגֶד מִידָה.  
 שְׂוֹאֵלֵת הַגִּמְרָא: וַיִּרְמְסוּ – שְׂמָא קָלֵלֵת אֱלִישֶׁעַ בְּרָמָה לִיה – הִיא  
 שְׂגִרְמָה לוֹ שִׁירָאָה בְּעִינָיו אֶת הַשֹּׁפֵעַ וְלֹא יֵאֵכָל מִמֶּנּוּ, וְכַמּוֹ דְּאַמְרַ  
 רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, קָלֵלֵת חֲכָם אֲפִילוּ עַל חֲנָם הִיא פָּאָה וּמִתְקִימָתָהּ,  
 וְקֵל וְחוֹמֶר כָּאֵן שְׁקֵלָלוֹ שְׁלֹא אִמְרִין בְּנִבּוּאָתוֹ וּבִיּוֹדוֹ לִפְנֵי  
 הַמֶּלֶךְ, וּמִנֵּין שְׁהִיא זֶה עֹנֵשׁ שֶׁל מִידָה כְּנֶגֶד מִידָה. מְשִׁיבָה  
 הַגִּמְרָא: אִם בֶּן שְׁנַעֲשֵׁנֵשׁ רַק מִמַּחֲמַת קָלֵלֵת אֱלִישֶׁעַ, לְבָתוֹב קָרָא  
 'וַיִּרְמְסוּהוּ וַיָּמָוֶה', מָאִי – מִדְּעוֹ הוֹסִיף הַפְּסוֹק אֶת הַמִּילָה 'בְּשַׁעַר',  
 לַלְמוֹד שְׁנַעֲשֵׁנֵשׁ 'עַל עֲקָבֵי שַׁעַר', עַל כֵּךְ שְׁכַפֵּר בְּדִבְרֵי הַנְּבִיא שְׂאִמְר  
 שְׁשַׁעֲרֵי הַמַּחֲסִירִים יִרְדּוּ, וְנַעֲנֵשׁ מִידָה כְּנֶגֶד מִידָה.  
 שְׁנִינָו בְּמַשְׁנָה שְׁהָאִמְרַ שְׁאִין תַּחֲתִית הַמַּתִּים נִלְמַדֵּת מִן הַתּוֹרָה, אִין  
 לוֹ חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא. הַגִּמְרָא מְבַאֵר מִדּוּכָן בַּתּוֹרָה נִלְמַד עֵינִין  
 תַּחֲתִית הַמַּתִּים: (אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן), מִנֵּין לַתַּחֲתִית הַמַּתִּים מִן הַתּוֹרָה,  
 שְׁנֶאֱמַר גְּבִי תְּרוּמַת מַעֲשֶׂר, שְׁהַלּוּיִים נוֹתְנִים לְכַהֲנִים תְּרוּמָה  
 מִמַּהֲמַעֲשֶׂר הָרֵאשִׁון שְׁקֵבְלוֹ מִיִּשְׂרָאֵל, בֶּן תְּרִימּוֹ גַּם אֲתָם תְּרוּמָתָהּ  
 מִכָּל מַעֲשֶׂר־תִּיכֶם אֲשֶׁר תִּקְחוּ מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִתְּתָם מִמֶּנּוּ [אֵת]  
 תְּרוּמָתָהּ לַאֲהֲרֹן הַכֹּהֵן (בְּמִדְבָּר ח' כ"ח), וְקִשְׁוֹ, וְכִי אֲהֲרֹן הַכֹּהֵן לְעוֹלָם  
 קָיָם, וְהָלֹא הוּא לֹא נִכְנָס לְאַרְצָא יִשְׂרָאֵל, שְׁנוֹכֵל לִוְמֵר שְׁנוֹתָנִין לוֹ  
 תְּרוּמָתָהּ, אֲלֵא פְּסוֹק זֶה מְלַמֵּד שְׁעָתִיד אֲהֲרֹן לְחַיּוֹת לְעַתִּיד לְבוֹא,  
 וַיִּשְׁלַח נִוְתָנִין לוֹ תְּרוּמָתָהּ, וּמִכָּאן יֵשׁ לִימּוֹד לַתַּחֲתִית הַמַּתִּים מִן  
 הַתּוֹרָה.  
 הַגִּמְרָא מְבִיאָה דְּרִשָּׁה אַחֲרָת לַפְּסוֹק זֶה: דְּבִי רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל תֵּנָא,  
 מִמָּה שְׂאִמְרַ לְאֲהֲרֹן, יֵשׁ לַלְמוֹד שְׁצִרִיךְ לֵתֵת אֶת הַתְּרוּמָה לְכֹהֵן  
 שְׁהוּא בְּפִאֲהֵרָן, מָה אֲהֲרֹן 'חֶבֶר' – תַּלְמִיד חֶבֶם, אָף לְכִנְיֹן נוֹתְנִים  
 תְּרוּמָה רַק כְּשֶׁהֵם חֶבְרִים.  
 הַגִּמְרָא מְבִיאָה דְּרִשָּׁה נֹסֶפֶת הַמְּלַמֵּדֵת שְׁאִין נוֹתְנִים תְּרוּמָה אִלָּא  
 לְכֹהֵן תַּלְמִיד חֶבֶם: אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בְּרַחֲמִי, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מִנֵּין  
 שְׁאִין נוֹתְנִין תְּרוּמָה לְכֹהֵן עִם הָאָרֶץ, שְׁאִינוּ עוֹסֵק בַּתּוֹרָה, שְׁנֶאֱמַר  
 (דְּהִי ב' ד' ט') וַיֹּאמֶר לָעַם לְיוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַם לֵתֵת מִנֵּת הַבְּהֵמִים וְהַלְוִיִם  
 לְמַעַן יִחְזְקוּ בַתּוֹרָתָהּ – חֻזְקִיהוּ הַמֶּלֶךְ אִמְרַ לָעַם יִשְׂרָאֵל תּוֹשְׁבֵי  
 יְרוּשָׁלַם לֵתֵת אֶת מַתְנוֹת הַכְּהוֹנָה שְׁלֵחֵם לְכַהֲנִים וְהַלּוּיִים כְּדִי  
 שְׁתַּהֲא פְּרִנְסָתָם מִצְוִיָה וַיַּעֲסִקוּ בַתּוֹרָתָהּ, וּמִכָּאן יֵשׁ לַלְמוֹד שְׁכָל  
 כֹּהֵן הַמִּתְחַיֵּק – הַעוֹסֵק בַּתּוֹרָתָהּ ה' יֵשׁ לוֹ מִנֵּת – נוֹתְנִים לוֹ מַתְנוֹת  
 כְּהוֹנָה, וְשְׁאִינוּ מִתְחַיֵּק בַתּוֹרָתָהּ ה' אִין נוֹתְנִים לוֹ מִנֵּת – מַתְנוֹת כְּהוֹנָה.  
 מֵאִמְרַ נֹסֶף בְּעֵינִין נִתְּנִית תְּרוּמָה לְכֹהֵן עִם הָאָרֶץ: אָמַר רַב אֶהָא בְּר  
 אֲדָא, אָמַר רַב יְהוֹדָה, כָּל הַנּוֹתֵן תְּרוּמָה לְכֹהֵן עִם הָאָרֶץ, בְּאִילוֹ  
 נִוְתָנָה לְפָנֵי אָרֶץ, מָה אָרֶץ שְׁנוֹטֵל בְּהִמָּה מִהַדְּעֵר, סָפֵק בִּידֵינוּ אִם  
 דּוֹרֵם וְאוֹכֵל אֶת הַבְּהִמָּה מִיָּד, קוֹדֵם שְׁתַּסְרִיחָהּ, סָפֵק אִינוּ דּוֹרֵם  
 וְאוֹכֵל אֶת הַבְּהִמָּה מִיָּד, אִלָּא מִצְנִיעָהּ בַּחֲבוּר וְלֹאֲחֵר זִמָּן  
 כְּשִׁמְסַרְרִיחָהּ, אוֹכֵלָהּ, אָף בְּהֵן עִם הָאָרֶץ שְׁנוֹתְנִים לוֹ תְּרוּמָה סָפֵק  
 אוֹכֵלָהּ בְּהִירָחָהּ, סָפֵק אוֹכֵלָהּ בְּטוֹמָאָהּ, וְלִכָּן אִין רָאוּי לֵתֵת לוֹ  
 תְּרוּמָה.  
 טַעַם נֹסֶף שְׁאִין לֵתֵת תְּרוּמָה לְכֹהֵן עִם הָאָרֶץ: רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר,  
 הַנּוֹתֵן תְּרוּמָה לְכֹהֵן עִם הָאָרֶץ אָף נִזְרָם לוֹ מִיתָה, שְׁנֶאֱמַר לִגְבִי  
 אִכְבִּילַת תְּרוּמָה בְּטַהֲרָהּ, וְשְׁמִרָתָהּ אֶת מִשְׁמֶרֶתִי וְלֹא יִשָּׂאוּ עָלַי חֲטָא  
 וַיָּמָוֶה בּוֹ כִי יִחְלִלֶנּוּ אֲנִי ה' מִקְדָּשִׁי' (וַיִּקְרָא כ"ב ט'), וְאִם יֵאֵכָל הַכֹּהֵן  
 אֶת הַתְּרוּמָה בְּטוֹמָאָה, יִתְחַיֵּיב מִיתָה.  
 דְּבַר נֹסֶף שְׁגוֹרֵם הַנּוֹתֵן תְּרוּמָה לָעַם הָאָרֶץ: דְּבִי רַבִּי אֱלִישֶׁעַר בֶּן  
 יַעֲקֹב תֵּנָא, הַנּוֹתֵן תְּרוּמָה לְכֹהֵן עִם הָאָרֶץ, אָף מִשְׁיָאָה אֶזְוִי אֲשֶׁמָּה –  
 גּוֹרֵם לָעַם הָאָרֶץ שִׁישָׁא הֶרֶבָה עוֹנוּתָהּ, שְׁנֶאֱמַר (ש' ט') 'וַיִּהְיֶה  
 אוֹתָם עֶזְוִן אֲשֶׁמָּה בְּאֶבְלָם אֶת קְדֻשָּׁתָם, וְתִרְגַּם אוֹנְקִלוֹס 'וַיִּקְבְּלוּ  
 עֲלֵיהֶן עוֹיִן וְחוֹבִינִין בְּמִיכְלָהוֹן בְּסוּאָבָה יֵת קוֹדְשִׁיהוֹן' וַיִּקְבְּלוּ  
 עֲלֵיהֶם עוֹנוּת וְחוֹבוֹת בְּאֶבְלָם בְּטוֹמָאָה אֶת קְדֻשָּׁתָם, וְהִינֵינוּ  
 שְׁאִכְבִּילַת הַתְּרוּמָה בְּטוֹמָאָה גּוֹרֵמַת לָעַם הָאָרֶץ שִׁידִיו לוֹ הֶרֶבָה  
 עוֹנוּתָהּ.

מִקּוֹר נֹסֶף מִן הַתּוֹרָה לַתַּחֲתִית הַמַּתִּים: תֵּנָא, רַבִּי סִימְאֵל אָמַר, מִנֵּין  
 לַתַּחֲתִית הַמַּתִּים מִן הַתּוֹרָה, שְׁנֶאֱמַר בְּנִבּוּאָה שְׁאִמְרָה לְמַשֶּׁה רַבִּינוּ  
 (שְׁמוֹת י' ג' ד') 'וְאֵרָא אֶל אֲבִרְהָם אֶל יֶצְחָק וְאֶל יַעֲקֹב בָּאֵל שְׁדֵי וְשְׁמִי  
 ה' לֹא נִוְדַעְתִּי לָהֶם, וְגַם הַקִּיּוּמִית אֶת בְּרִיתִי אֲתָם לֵתֵת לָהֶם אֶת  
 אֲרֶץ כְּנָעַן, וְיֵשׁ לְדִיִּיק, ש'לֵתֵת לָכֶם' לֹא נֶאֱמַר בְּפִסְקוֹ, וְהִינֵינוּ שִׁקִּיִּים  
 ה' אֶת הַבְּטַחָתוֹ לְאִבּוֹת בְּכֵךְ שִׁיתָן לְבָנֵיהֶם אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן, אֲלֵא  
 נִאֲמַר 'לֵתֵת לָהֶם', וְהִינֵינוּ לֵתֵת אֶת הָאָרֶץ לְאִבּוֹת עֲצָמָם, וּמִכָּאן יֵשׁ  
 לִימּוֹד לַתַּחֲתִית הַמַּתִּים מִן הַתּוֹרָה, שְׁהָאִבּוֹת יִקּוּמוּ בַּתַּחֲתִית הַמַּתִּים  
 וְהַקֶּבֶ"ה יֵתֵן לָהֶם אֶת הָאָרֶץ.  
 בְּגִמְרָא לְהֵלֵךְ יִסּוּפֵר עַל כְּמָה שְׁשָׂלוּ מִהַחֲכָמִים מִקּוֹר לַתַּחֲתִית  
 הַמַּתִּים, וְאֵת הַתְּשׁוּבוֹת שֶׁהִשְׁבִּיבוּם חֲכָמִים: (צ"ד ק"ג ו"ג) 'נִשְׁמַע ק"ם  
 הוּא סִימָן לְשׁוּאִלִים אִלּוּ וְלַחֲכָמִים שֶׁהִשְׁבִּיבוּם). מִסְּפֶרֶת הַגִּמְרָא:  
 שְׁאִילוֹ (מִינֵין) [צְדוֹקִין] אֶת רַבִּין גְּמִלְיָאֵל, מִנֵּין שְׁהִקְדוּשׁ בְּרִיךְ הוּא  
 מְהִירָה מְהִירָה, אָמַר לָהֶם רַבִּין גְּמִלְיָאֵל, יֵשׁ לְדַבֵּר זֶה רָאִיָה מִן הַתּוֹרָה  
 וּמִן הַנְּבִיאִים וּמִן הַתְּנִיכִים, וְלֹא קִיבְלוּ הַצְדוֹקִים מִמֶּנּוּ אֶת רָאִיוֹתָיו.  
 מְבִיאָה הַגִּמְרָא אֶת רָאִיוֹתָיו וְאֵת תְּשׁוּבוֹת הַצְדוֹקִים: הִבִּיא לָהֶם  
 רָאִיָה מִן הַתּוֹרָה, דְּבָתִּיב (דְּבָרִים ל"א ט') 'וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הִנֵּה שׁוֹכֵב  
 עִם אֲבֹתֶיךָ וְקָם'. כְּלוּמֵר, לֹאֲחֵר שְׁתִּשְׁכַּב עִם אֲבֹתֶיךָ עַתִּיד אֲתָה  
 לָקוּם בַּתַּחֲתִית הַמַּתִּים. אָמַר לוֹ הַצְדוֹקִים, וַיִּלְלָם אִין תִּיבֵת 'קָם'  
 נִמְשַׁכְתָּ אַחֲרָ תַּחֲלִילַת הַפְּסוֹק, אִלָּא עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַמּוֹחֲזִרִים  
 בְּהַמְשַׁךְ, וְכֵךְ יֵשׁ לְקִרְאוֹ אֶת הַפְּסוֹק, 'הִנֵּה שׁוֹכֵב עִם אֲבֹתֶיךָ, וְקָם  
 הָעַם הַזֶּה וְיִנָּה אַחֲרָי אֱלֹהֵי נֶכֶד הָאָרֶץ' וגו', וְאִין רָאִיָה מִפְּסוֹק זֶה  
 לַתַּחֲתִית הַמַּתִּים.  
 הִבִּיא לָהֶם רָאִיָה מִן הַנְּבִיאִים, דְּבָתִּיב (יִשְׁעִיָה כ"ו ט') בְּנִבּוּאָת יִשְׁעִיָה  
 עַל הַעֲתִיד לְבוֹא, שְׁהַתְּפַלֵּל וְאִמְרַ לַה' 'יְחִיו מַתִּיב – יִקּוּמוּ וַיַּחֲיוּ  
 הַצְדִּיקִים שְׁמוֹתוֹ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וַיֹּאמֶר ה' נִבְלָתִי יִקְוִימוּ – אִפִּילוּ  
 נַפְלִים יַחֲיוּ, וַיֹּאמֶר לָהֶם ה' הַקִּיצוּ וְרַנְּנוּ שׁוֹכְנֵי עִפָּר – הַמַּתִּים  
 הַשׁוֹכְנִים בְּעַפְרָא תַתְּעוֹרְרוּ וְשִׁבְחוּ אֶת ה' כִּי מָלְ אֲזִרוֹת מִלְּךָ – כִּי  
 טַל הַתּוֹרָה וְהַמַּצּוּת יִהְיֶה כְּטַל שֶׁל אֹר לְמַתִּים, וְאַרְצָא תִּפְלֵא תִּפְלֵא  
 – וְהָאָרֶץ תִּפְלֵא וְתוֹרִיאָה מַתְנוֹבָה אֶת הַמַּתִּים הַקְּבוֹרִים בָּהּ, הִרִי  
 מְפוֹרֵשׁ שִׁיחוּ הַמַּתִּים. אִמְרוּ לוֹ, וַיִּלְלָם – שְׂמָא נְבוּאָת יִשְׁעִיָה  
 הִיתָה עַל הַמַּתִּים שְׁהִתְחַיֵּה וְיִחְזָקָאֵל, וְאִין רָאִיָה שְׁלַעֲתִיד לְבוֹא יַחֲיוּ  
 הַמַּתִּים.  
 הִבִּיא לָהֶם רָאִיָה מִן הַתְּנִיכִים, דְּבָתִּיב (שִׁיר הַשִּׁירִים י"ז ט') 'וְחִכְךָ בִּינִין  
 הַשּׁוֹב, חוֹלֵף לְדוֹדֵי לְמִיִּשְׁרָיִם, דּוֹכֵב שְׁפָתֵי יִשְׁנִים', וַיִּשְׁנִים הוּא כִּינוּי  
 לְמַתִּים, שְׁהֵם 'יִשְׁנֵי עַפְר', וּמִמָּה שְׂאִמְרַ 'דּוֹכֵב שְׁפָתֵי יִשְׁנִים' יֵשׁ  
 לַלְמוֹד שְׁעַתִּידִים הַמַּתִּים לְחַיּוֹת וַיִּדְּבְרוּ בְּשִׁפְטוֹתֵיהֶם. אִמְרוּ לוֹ,  
 וַיִּלְלָם רַחֲשֵׁי מִתְחַיֵּין שְׁפּוֹתֵיהֶם בְּעִלְמָא – שְׂמָא הַכּוֹנוּהָ  
 שְׁפְטוֹתֵיהֶם רַק יִנְעוּ מִעַט בַּתּוֹךְ הַקֶּבֶר, אֲךָ אִין הַכּוֹנוּהָ שִׁיַּצְאוּ  
 מִקְבְּרָם לְאוֹרֵי הָעוֹלָם לְחַיּוֹת. וּמְבִיאָה הַגִּמְרָא מִי שְׂאִכָן דְּרַשׁ אֶת  
 הַפְּסוֹק כְּדִבְרֵי הַצְדוֹקִים, וְהִינֵינוּ בְּרַבִּי יוֹחָנָן, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מְשׁוּם  
 רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָזְקָה, כָּל מִי שְׁנֶאֱמַרְהָ חִלְקָה בְּשִׁמּוֹ בְּעוֹלָם הָיָה  
 לֹאֲחֵר נִשְׁפָּט, שְׁפָתָיו דּוֹכְבוֹת – נַעוֹת בְּקֶבֶר, שְׁנֶאֱמַר (ש' ט') 'דּוֹכֵב  
 שְׁפָתֵי יִשְׁנִים'.  
 וְכֵךְ דְּחוּ הַצְדוֹקִים אֶת רָאִיוֹתָיו, עַד שְׁאִמְרַ לָהֶם מְקָרָא זֶה, שְׂאִמְרַ  
 בְּפִסְקוֹ שְׂאִמְרַ מֹשֶׁה רַבִּינוּ לְיִשְׂרָאֵל, 'לְמַעַן יִרְבּוּ יְמִיכֶם וַיִּמָּן בְּנִיכֶם  
 עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע ה' לְאֲבֹתֵיכֶם לֵתֵת לָהֶם' (דְּבָרִים י"א כ"א),  
 וְהַדְּרָשָׁה הִיא, שְׁהִרִי 'לָכֶם' לֹא נֶאֱמַר בְּפִסְקוֹ, שְׁהִיא מִשְׁמַע  
 שְׁהַקֶּבֶ"ה נִשְׁבַּע לְאִבּוֹת לֵתֵת אֶת הָאָרֶץ לְבָנֵיהֶם, אֲלֵא 'לָהֶם',  
 וְשִׁבְעוּתָהּ הִיתָה לֵתֵת לְאִבּוֹת עֲצָמָם אֶת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וּמִכָּאן יֵשׁ  
 לִימּוֹד לַתַּחֲתִית הַמַּתִּים מִן הַתּוֹרָה, שְׁהָאִבּוֹת עֲצָמָם יִקּוּמוּ בַּתַּחֲתִית  
 הַמַּתִּים וַיִּירָשׁוּ אֶת הָאָרֶץ. וַיֵּשׁ אֲמַרְיִים שְׁמֵן הַמְּקָרָא הָיָה אָמַר לָהֶם  
 רַבִּין גְּמִלְיָאֵל רָאִיָה לַתַּחֲתִית הַמַּתִּים, שְׂאִמְרַ (דְּבָרִים י"ד ט') 'וְאֵתָם  
 הַדְּבָקִים בָּה' אֲלֵהֶם חַיִּים בְּלָכֶם הַיּוֹם' (וַיֵּשׁ לְהַקְשׁוֹת שְׁהִרִי שְׁמִיָּא  
 'וְחַיִּים בְּלָכֶם הַיּוֹם', אֲלֵא כּוֹנוּתוֹ לִוְמֵר שְׁאִפִּילוּ בַּיּוֹם שְׁכָל הָעוֹלָם  
 בְּלָכֶם מְהִירָה אֲתָם חַיִּים, וּמִכָּאן רִמּוֹ לַתַּחֲתִית הַמַּתִּים), וּמִכָּן שְׂאִמְרַ  
 'הַיּוֹם', אָף שְׁלִכְאוּרָה תִּיבָה זֶה מִיִּתְרָתָהּ, יֵשׁ לְדַרְשׁ כֵּךְ, מָה הַיּוֹם  
 בְּלָכֶם חַיִּים וְקָיָמִין, אָף לְעוֹלָם תִּהְיֶה בְּלָכֶם תִּהְיֶה חַיִּים וְקָיָמִין,  
 וּמוֹכַח מִכָּאן שְׁעַתִּידִים הַמַּתִּים לְחַיּוֹת.

37 היו המינים אומרים לו שאין ראייה מפסוק זה לפי שדברה תורה  
38 בלשון בני אדם שדרכם לכפול את דבריהם. ולכן הביא להם רבי  
39 אליעזר ברבי יוסי ראייה מעונה בה' כדי שלא יהיה להם מה  
40 להשיב.  
41 הגמרא מביאה מחלוקת תנאים בענין זה: בתנאי - דבר זה שנוי  
42 במחלוקת תנאים, ששינוי בברייתא, נאמר בתורה לגבי עובד  
43 עבודה זרה 'הקרת תפרת', 'הקרת' היינו בעולם הזה, ו'תפרת' היינו  
44 לעולם הבא, דברי רבי עקיבא. אמר לו רבי ישמעאל, והלא כבר  
45 נאמר בפסוק הקודם (במדבר טו ז) 'את ה' הוא מנקה ונקרתה', ואם  
46 נאמר שכל פעם שכתוב לשון כרת מרמז על עולם אחר קשה  
47 כיצד נדרוש את שלשת לשונות 'כרת' האמורים כאן, וכי שלשה  
48 עולמים יש. אלא כך יש לדרוש, 'ונקרתה' היינו בעולם הזה, ו'הקרת'  
49 היינו לעולם הבא, והכפילות 'הקרת תפרת' אינה מלמדת על עולם  
50 נוסף אלא דברה תורה בלשון בני אדם.  
51 שואלת הגמרא: בין לרבי ישמעאל ובין לרבי עקיבא, 'עונה בה' מאי  
52 עבדי ביה - מה הם לומדים ממה שנאמר 'עונה בה', משיבה  
53 הגמרא: לכדתניא, 'כול הייתי לומר שהעובד עבודה זרה חייב כרת  
54 אפילו אם עשה תשובה, לכך תלמוד לומר 'עונה בה', ללמד שלא  
55 אמרתי שיכרת אלא בזמן שעונה בה, אבל אם חזר בתשובה ואין  
56 עוונה בה אינו חייב כרת.  
57 הגמרא מביאה מעשה נוסף בענין תחיית המתים: שאלה  
58 קלאופטרא מלכתא - קלאופטרא המלכה את רבי מאיר, וכך  
59 אמרה, ודענא דהיי שכיב - יודעת אני שהמתים יחיו, דכתיב (תהלים  
60 עב טז) 'ויצילו מעיר בעשך הארץ' ופירוש הפסוק הוא שעתידים בני  
61 ישראל שמתו לציץ ולפרוח מהעיר ירושלים, כמו עשב הארץ  
62 שצומח מהאדמה, אלא דבר זה אינו יודעת, האם כשהן עומדין  
63 לחיות, הם עומדין צרימין, או שכלבושיהן הם עומדין. אמר לה רבי  
64 מאיר, יש ללמוד דבר זה בקל וחומר מחייה, ומה חייה שנקברה  
65 שגשתלה באדמה צרימה - ללא קליפה, ויצאה בכמה לבושי -  
66 צומחת עם קליפות המכסות את הגרעין, צדיקים שנקברים  
67 בלבושיהן - בתכריכים, על אחת כמה וכמה שיקומם בבגדיהם.  
68 הגמרא מביאה ויכוח נוסף לגבי תחיית המתים: אמר ליה קרס  
69 לרבן גמליאל, אמריתו - אתם היהודים אומרים, דשכיב חיי -  
70 שהמתים עתידים לחיות, וכי כיצד יכול דבר זה להיות והא הו  
71 עפרא - והרי המתים נעשים לעפר, ועפרא מי קא חיי - וכי עפר  
72 יכול לחיות,

1 מספרת הגמרא: שאלו רוממים את רבי יהושע בן חנניה, מיניו אנו  
2 יודעים מהתורה שהקדוש ברוך הוא מתייח מתיים, ויודע מה שעתיד  
3 להיות. אמר להם, תתווייהו - את שני הדברים יש ללמוד מן המקרא  
4 הזה, שנאמר (דברים לא טז) 'ויאמר ה' אל משה הנך שוכב עם אבותיך  
5 וקם, ומוכח שיחיו המתים, וממה שנאמר בהמשך הפסוק 'וקם  
6 הוה ונה אחריו אלהי נכר הארץ' וגו', מוכח שה' יודע עתידות,  
7 שעתידים ישראל לזנוט אחר עבדו זה.  
8 דאזוהו הרומיים אומרו לו, ודילמא קריאת הפסוק היא 'ויאמר ה'  
9 אל משה הנך שוכב עם אבותיך, וקם הקם הנה ונה', ואינו מלמד  
10 כלל על תחיית המתים. אמר להם, אף לדבריהם, נקומו מיהא פלגא  
11 בידיהו - תאזוהו לפחות חצי מהתשובה בידכם, כלומר מכאן  
12 תשובה לכל הפחות לשאלתכם השניה, שמפסוק זה יש ראייה  
13 ויודע מה שעתיד להיות.  
14 איתמר נמי - שנינו כך גם בברייתא, אמר רבי יוחנן משום רבי  
15 ישמעאל בן יוחאי, מיניו שהקדוש ברוך הוא מתייח מתיים ויודע מה  
16 שעתיד להיות, שנאמר 'הנך שוכב עם אבותיך וקם וגו' הקם הנה  
17 ונה אחריו אלהי נכר הארץ'.  
18 הגמרא מביאה ברייתא שמוכיחה את ענין תחיית המתים מן  
19 התורה מפסוק אחר: תניא, אמר רבי אליעזר ברבי יוסי, בדרך זה  
20 ויפתי ספרי מינים, והוכיחתי להם שהשינויים שעשו בתורה אינם  
21 נכונים, שהיו הכותים אומרים שאין תחיית המתים מן התורה,  
22 ומשום כך זייפו ושינו פסוקים בתורה שיש בהם רמז לתחיית  
23 המתים, אמרתי להם, ויפתהו ושינינו את תורתכם, ולא העלימם  
24 בידכם כלום - והדברים שאתם אומרים הינם כזב ואין בהם ממש,  
25 שאתם אומרים אין תחיית המתים מן התורה, ודבר זה נסתר  
26 מהתורה, שהרי הוא אומר לגבי עובד עבודה זרה 'הקרת תפרת  
27 הנפש ההיא עונה בה' (במדבר טו לא), וביאור 'הקרת תפרת' הוא  
28 שיכרת בעולם הזה וימות קודם זמנו, ואם כן מה שנאמר בהמשך  
29 'עונה בה', לאימת - על איזה זמן מדובר, וכי לאו לעולם הבא,  
30 שלאחר תחיית המתים עדיין ישאר עון בנפש החוטא, ומכאן יש  
31 ללמוד את תחיית המתים.  
32 שואלת הגמרא: אמר ליה רב פפא לאביי, ולקמא להו תתווייהו  
33 מהקרת תפרת - מדוע לא אמר להם רבי אליעזר ברבי יוסי  
34 שתחיית המתים נרמזת במה שכפל הפסוק וכתב 'הקרת תפרת'  
35 שמשמע הן מהעולם הזה והן מהעולם הבא. השיב לו אביי: אילו  
36 היה רבי אליעזר ברבי יוסי אומר להם כך, אינהו הוו אמרי ליה -